

9. Σχεδιασμός της κατοικίας "από τα πάνω"; αυτός... δεν τρώγεται με τίποτα¹

του Νίκου Χ. Σαμαρά Αρχιτέκτονα Μηχανικού ΕΜΠ, MSc, PhD.

Για τουλάχιστον τέσσερις δεκαετίες οι αρχιτέκτονες και οι διακοσμητές καταναλώσαμε πολύ σάλιο και σινικό μελάνι για να πείσουμε τις παραδοσιακές μας νοικοκυρές πως η κουζίνα δεν χρειάζεται να είναι πια κλεισμένη σε τέσσερις τοίχους, καθώς η τεχνολογία (αποροφητήρες, ταχυβραστήρες κ.α.) μπορούσε να υποστηρίξει μια επιλογή ενιαίων χώρων. Κι απάνω που τα καταφέραμε, είδαμε να παρουσιάζονται μπροστά μας οι ανεπιθύμητες παρενέργειες μιας «επιλογής», που φαίνεται πως επιβλήθηκε, κόντρα σε πραγματικές ανάγκες: κουζίνες, που κατέληξαν να μη χρησιμοποιούνται -παρά μόνο για καφέ- και που χρειάστηκαν άλλες -για μαγείρεμα αυτές- στο υπόγειο ή τη βεράντα!

Η παταγώδης αυτή αποτυχία του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού επί χάρτου, που μόνο μια πειστική ρητορική κατάφερε να επιβάλει στους ανθρώπους, σε φανερό αναντιστοιχία με την αληθινή ζωή τους και τις ανάγκες της, οφείλεται στο ότι αρχιτέκτονες και διακοσμητές, έχουμε αναγορεύσει τον εαυτό μας στον αυθεντικό εκφραστή και τον πιο έγκυρο γνώστη του τρόπου με τον οποίο –θα-έπρεπε-να– εξυπηρετούνται οι ανάγκες των ανθρώπων.

Όμως ακόμη και στις προβιομηχανικές και παραδοσιακές κοινωνίες, τότε που ο πρωτόγονος ή ανώνυμος κατασκευαστής, κατασκεύαζε το σπίτι του για τον εαυτό του και την οικογένειά του, οπότε, για λόγους οικονομίας, αυτή κυρίως ανταποκρίνεται στις βασικές ανάγκες, η ποικιλία των μορφών στην κατοικία, που

¹ Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό "In & Out" της εφημερίδας "Ελευθερία", τ.199, 12/11/2009.

εξυπηρετούν τις συγκεκριμένες ανάγκες, είναι μεγάλη. Αυτό οφείλεται στο ότι ο ορισμός της βασικής ανάγκης είναι σχετικός, καθώς οι βασικές ανάγκες σχετίζονται με αξιολογικές κρίσεις, που διαφοροποιούνται από λαό σε λαό και -σήμερα, που ο καθένας έχει το προσωπικό του σύστημα αξιών- από άνθρωπο σε άνθρωπο. Βεβαίως και είναι αυτονόητο πως ένας λαός μαγειρεύει ή τρώει, αλλά αυτό που έχει σημασία για τη μορφή της κατοικίας είναι τι τρώει, που και πώς.

Η λειτουργία του φαγητού, στην ιστορική της εξέλιξη, είναι πολύ σημαντική για τη μορφή της κατοικίας, καθώς η μετάβαση από τη φάση της συλλογής έτοιμης τροφής από τη φύση κι από εκείνη του κυνηγιού και του ψαρέματος, στη φάση της κτηνοτροφίας και της καλλιέργειας της γης -με τις διάφορες φάσεις της στον ετήσιο κύκλο- σηματοδοτεί την ύπαρξη μόνιμων δεσμών με το χώρο και θεμελιώνει τις αναγκαίες προϋποθέσεις για δημιουργία ανθρώπινου οικισμού.

Έτσι για τις βασικές ανάγκες του φαγητού και του μαγειρέματος παρατηρούνται ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις ως προς τον τρόπο εξυπηρέτησής τους, ιδίως λόγω της ιεράρχησης άλλων προτεραιοτήτων ως σημαντικότερων. Για παράδειγμα οι Αζτέκοι έχουν ξεχωριστό κτίσμα για μαγειρείο, ενώ οι Ίνκας μαγειρεύουν στην ανοικτή αυλή. Οι Τουαρέγκ ανάβουν φωτιά μέσα στο σπίτι και θεωρούν ιερό τον καπνό, αλλά μαγειρεύουν έξω, καθώς θεωρείται απαράδεκτη η μυρουδιά του φαγητού μέσα στο σπίτι.

Στις ινδιάνικες και σε πολλές αφρικάνικες φυλές τρώνε πρώτα οι άνδρες και μετά οι γυναίκες και τα παιδιά.

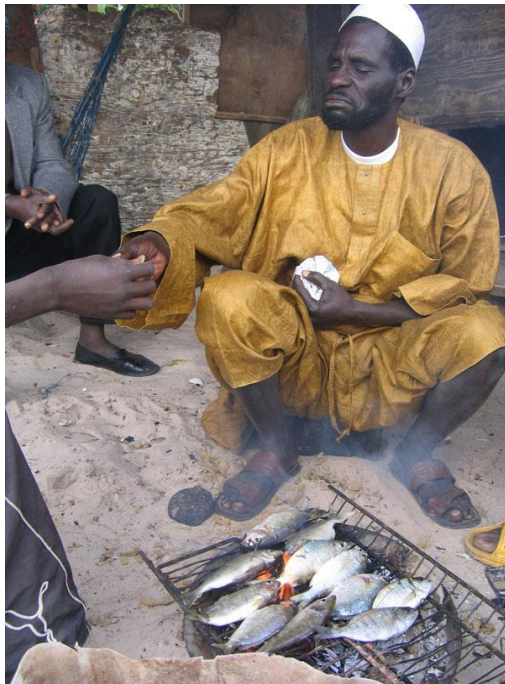

Στους Ούλουφ της Σενεγάλης, ο άνδρας τρώει στο δικό του «σπίτι» και στα κρυφά, γιατί φοβάται το κακό μάτι, καθώς αισθάνεται ευάλωτος τη στιγμή της λήψης τροφής.

Στη μεσαιωνική ευρωπαϊκή τραπεζαρία, με το χαρακτηριστικό γωνιακό σχήμα, είναι τιμητικές οι θέσεις του πατέρα (κεφαλή του τραπεζιού) και των αρσενικών παιδιών (στο σταθερό πάγκο με πλάτη στον τοίχο) ενώ η ιερή «γωνιά του Κυρίου» επιβιώνει και σήμερα, τόσο στη δυτική όσο και στην ανατολική Ευρώπη.

Ο τρόπος φαγητού, αλλά και το περιεχόμενό της διατροφής αποτελούν βασικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά για μια κουλτούρα, αλλά και σημαντικά προσωπικά στοιχεία, που πρέπει να γίνονται σεβαστά κατά το σχεδιασμό της κατοικίας, σήμερα, από αρχιτέκτονες και διακοσμητές, όπως άλλωστε και όλα εκείνα, που συνιστούν τον ιδιαίτερο, προσωπικό τρόπο ζωής του καθενός. Για να γίνει αυτό κατορθωτό, όμως, επιβάλλεται η υιοθέτηση ενός μοντέλο σχεδιασμού «από τα κάτω», που να αφουγκράζεται τις πραγματικές ανάγκες των ανθρώπων και όχι «από τα πάνω», που να προσπαθεί να επιβάλει ένα τρόπο ζωής, υποτίθεται σωστό (για ποιόν άραγε;).

Η παράλογη απαίτηση να επιβληθεί κατά το σχεδιασμό ένας νέος τρόπος ζωής, όσον αφορά το φαγητό, ισοδυναμεί σχεδόν με τη βίαιη εισβολή του φαστ-φουντ σε παραδοσιακές κουλτούρες.